

Proučevanje policistov in policije

Studying the Police

Gorazd Meško¹

Povzetek

¹Gorazd Meško, mag. soc. ped., Visoka policijsko-varnostna šola, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana.

Prispevek predstavlja nekatere ugotovitve proučevanja policije, policistov in izvajanja policijskega dela predvsem v Veliki Britaniji. Ugotavljali so, kaj policisti delajo, kdo so, kakšni so in kako "mislijo", kako jih usposabljanje oblikuje, kakšno je javno mnenje o njih, kako se izvaja policijska praksa, ali in koliko so pošteni, kako so učinkoviti, kdo in kako upravlja in nadzira policijo in kako je policija prišla v sedanji položaj. Na podlagi zastavljenih sprašanj in ugotovitev smo izdelali model za proučevanje omenjene policijske skupine. Področja proučevanja policistov bi v prilagojeni obliki lahko bila področja proučevanja tudi na socialnopedagoškem področju, predvsem v vzgojnih zavodih in penalnih institucijah.

Ključne besede: policija, kultura, poklic

Abstract

The paper deals with the problems of studying the police and policing, especially in Great Britain. The introduced model for the studying the police consists of the following questions: What do the police do? Who are the police? How efficient/effective are the police at their work? What are the expectations of the public and experts about policing? How and who manages and controls the police? How did poli-

cing get to its current position? An established model for studying the police offers a possibility for application in the field of social pedagogy, especially for those studying youth and child care workers.

Key words: police, culture, profession

1. Raziskovanje policijske poklicne skupine

Uvodoma predstavljamo nekatere dejavnike, ki so spodbudili proučevanje policije v Veliki Britaniji in prispevali k večji transparentnosti policije in približevanju vloge policije državljanom. Opravljanje policijskega poklica je bilo obravnavano na več ravneh, z več vidikov in seveda z različnimi interesi. Angleška policija ima posebno mesto med policijami v svetu. To posebno mesto si je ustvarila predvsem z dvema zgodovinsko izoblikovanima vzoroma. Prvi je Peelov "bobby" in drugi je detektiv Scotland Yarda. Angleški policist je neoborožen, prijazen do turistov, potrpežljiv in umirjen pri obvladovanju množice. Ta lik je postal izhodišče za ocenjevanje opravljanja policijskega dela tudi v mnogih drugih državah.

Dvomi in radovednost o resnični podobi policistov in njihovem delu so povzročili raziskovanje policije. Zlata leta angleških policistov so minila ob nekaterih škandalih in korupciji v angleški policiji. Simbol angleškega nacionalnega ponosa, "bobby", se je v zadnjih dvajsetih letih omajal. Zato so pričeli v raziskavah iskati odgovore na številna vprašanja v zvezi s policijo in njeno vlogo v družbi, njeno legitimnostjo in zaupanjem vanjo.

Prispevek predstavlja ugotovitve v zvezi z raziskovanjem policije in išče odgovore na vprašanja: Kaj policisti delajo? Kdo so policisti? Kaj policisti mislijo? Kako na policiste vpliva usposabljanje? Kaj javnost pričakuje od policije in kako je zadovoljna z njenimi uslugami? Ali opravljanje policijskega dela poteka popolnoma po zakonih? Ali so policisti pravični? Ali so policisti učinkoviti? Kako in kdo upravlja in nadzoruje policijo? Kako je policija prišla v sedanji položaj?

Raziskovanje policije v Veliki Britaniji

Akademsko raziskovanje policije se prične z Bantonovim delom *Policist v skupnosti*, ki je izšlo leta 1964. Do tedaj je bilo mogoče deliti raziskovanje policije v tri kategorije: (1) entuziastično amatersko raziskovanje, (2) novinarsko raziskovanje in (3) uradno podprto raziskovanje javnega mnenja. Banton je v tem obdobju znatno vplival na razvoj raziskovanja policije tudi v ZDA. Bantonovo delo je za razliko od večine dotodanjih prispevkov o policiji resnično znanstveno in ni bilo senzacionalistično obarvano. Bantonovo pionirsko sociološko delo je sprožilo začetek znanstveno-raziskovalnega dela v zvezi s policijo.

Za policijsko kulturo, ki jo je predstavil Banton, je značilno sumničenje

pri policistih, notranja solidarnost in družbena izolacija, s čimer so se ukvarjali v številnih kasnejših raziskavah.

Na Univerzi V Bristolu je Banton v zgodnjih sedemdesetih organiziral tri konference z naslovom 'Sociologija policije'. Predstavljene ugotovitve so bile predvsem študije poklicne kulture opravljanja policijskega dela. Sledile pa so jim raziskave policijske diskrecije (proste ga preudarka). Raziskovalni interesi so se širili na vsa področja policijskega dela.

Viri raziskovanja britanske policije

Številne in različne ustanove so podpirale in izvajale raziskovanje policije v Veliki Britaniji. Raziskave se razlikujejo po obsegu, virih, namenu, motivih, slogu in raziskovalnih metodah. Ustanove, ki so se ukvarjale z raziskovanjem policije, so bile: akademske institucije, raziskovalni sveti in fundacije, vladne organizacije, notranje policijsko raziskovanje, neodvisne raziskovalne organizacije, skupine pritiska, novinarji in zasebna iniciativa.

Akademske institucije

Najbolj kakovostne raziskave s področja kriminologije in tudi policije so opravili: Center za kriminološko raziskovanje pri Univerzi v Oxfordu, Inštitut za kriminologijo pri Univerzi v Cambridgeu, Center za kriminološko raziskovanje v Sheffieldu in Kriminološki center v Edinburgu. Ob teh ustanovah pa se je s tovrstnim raziskovanjem pričel ukvarjati tudi Center za študije javnega reda in miru pri Univerzi v Leicesteru. Ta raziskuje za številne inštitucije, ki se ukvarjajo s proučevanjem kazenskega pravosodja in ki so izvajale diplomske in poddiplomske programe ter uporabljale izsledke študentov kot raziskovalna poročila.

Raziskovalni sveti in fundacije

Glavni viri sredstev za raziskovanje policije so prihajali iz vladnih in zasebnih fundacij, Ministrstvo za notranje zadeve (Home Office) pa je podpiralo raziskovanje v svoji raziskovalni in načrtovalni enoti. Zasebne fundacije so podpirale tudi raziskovalne projekte o prostovoljnem opravljanju policijskega dela, mednarodnih razsežnostih policijskega dela in vlogi vodilnih v policiji.

Ustanove v okviru vlade

Ministrstvo za notranje zadeve (Home Office). Enota za raziskovanje in načrtovanje pri angleškem notranjem ministrstvu (HORPU) je največja ustanova, ki izvaja kriminološko raziskovanje v Veliki Britaniji in tudi najverjetneje v Evropi, hkrati pa financira tudi številne raziskovalne projekte na različnih univerzah.

HORPU je bila ustanovljena 1957. leta. Njen namen je raziskovati vzroke odklonskosti, obravnavanje prestopnikov ter zadeve, povezane s kriminaliteto. Najprej je HORPU, ki se je tedaj imenovala Home office research unit (HO-

RU) ukvarjala predvsem z raziskovanjem vzrokov in z obravnavanjem kriminalitete. Do 1969. se je njihova periodika imenovala študije o vzrokih delinkvence in obravnavanju prestopnikov. Nadaljevala je z zanemarjanjem kriminalne politike in izvajanjem zakonodaje, vse do začetka sedemdesetih let. Med 74 temami, ki so bile obravnavane do 1979., je bila le ena posvečena izvajanju zakonodaje in policiji. Do leta 1979 sta se pojavili 2 študiji o policiji, prva o preprečevanju kriminalitete in o policiji, druga pa se je ukvarjala z aretacijami osumljencev, raso in kriminaliteto. V obdobju 1980-1985 je bilo 10 od 28 študij namenjenih policiji. Med 1986 in 1989 pa je bilo od dvajsetih študij osem takih, ki so obravnavale policijo in policijsko delo.

HORPU je v Veliki Britaniji najpomembnejša institucija, ki podpira raziskovanje policije. V to delo se vključujejo tudi druga vladna telesa, kot je npr. Oddelek lorda kanclerja (Lord Chancellor's Department), v primerih ko gre za raziskovanja pravnega svetovanja na policijskih postajah (pravice in dolžnosti strank policije).

Lokalne institucije. Predvsem po letu 1980 so se pojavile raziskave o policiji, zaradi manjših konfliktov med policijo in lokalnimi skupnostmi. Razlogi za to so bili v nepristojnosti lokalne uprave, da odloča o izbiri vodstva policije na svojih območjih. Zastavljala pa so se tudi vprašanja o odgovornosti policijskih šefov.

Raziskovanje policistov (policisti raziskovalci). V policiji je potekalo raziskovanje na več ravneh, na nacionalni in lokalni ravni. Raziskovanje je obsegalo policijske akcije in upravljanje v policiji. Lokalno raziskovanje je potekalo na policijskih območjih. Leta 1986 je imela večina policijskih območij svoje raziskovalne oddelke. Njihov glavni namen je bil zbirati podatke za potrebe vodstva, za letna poročila o kriminaliteti. Na različne načine so poskušali povečati učinkovitost policijskih patrolj, uvajali so tudi novosti v policijsko prakso. "Value for money"³ je glavno geslo angleškega notranjega ministrstva v zadnjih desetih letih, kar je posledica temeljite analize policijskega dela.

Neodvisne raziskovalne organizacije

V osemdesetih letih, ko je bila v Veliki Britaniji ustanovljena Police foundation, je to pomenilo tudi razcvet raziskovanja policije. Prihodki fundacije so dotekali iz industrije, trgovskih organizacij, dobrodelnih organizacij in zasebnih trustov.

Najodmevnejše delo, ki je nastalo leta 1985, je Policija in ljudje v Londonu (Smith, Gray, Small). Organizirali so tudi konference, seminarje, spodbujali raziskovanje in objavljali prispevke s področja opravljanja policijskega dela v skupnosti (Reinerju, 1992/a).

Skupine pritiska in druge politične skupine

Nacionalni svet za človekove pravice je najpomembnejša, najbolj natanč-

³Fraza "value for money" pomeni ustrezno količino uslug za določeno plačilo.

na in kritična ustanova pri informiranju o policijskem delu, ki ima negativen prizvok in pomeni neustrezno izvajanje zakonodaje. Objavili so tudi dokumente, ki so pričali o zlorabi pooblastil. Sem štejejo študije o policijskem delu na Severnem Irskem, o konfliktih med policijo in rudarji v času štrajkov in v zvezi s tem o odgovornosti policije. Objavili so tudi poročila o rasni diskriminaciji. Med skupine pritiska sodijo še Komisija za rasno enakost, škotski svet za človekove pravice idr.

Predstavniki javnih medijev

Pred letom 1980 je bila opravljena le ena novinarska raziskava policijskega dela v metropolitanski policiji. Metoda, ki so jo uporabili, je bila opazovanje. Novinarji so odkrili korupcijo v policiji, ki je pomenila škandal za Scotland Yard. Po tej aferi je bilo raziskovalno novinarstvo nekaj običajnega. Novinarji so razkrili, kako policisti vzdržujejo red in mir v različnih okoliščinah, kako izvajajo policijska pooblastila. To je seveda prispevalo v veliki meri k temu, da so ljudje spoznali vse razsežnosti policijskega dela. V nekaterih primerih so novinarji sledili predvsem senzacionalizmu in predstavljanju temne plati policijskega dela, medtem ko se druga prizadevanja kažejo kot del izobraževalnih vsebin in spoznavanja vloge različnih državnih ustanov.

Zasebne pobude

Nekatere primerjalne študije policije so bile financirane tudi iz teh virov. Tako je npr. primerjalno študijo o vzdrževanju javnega reda in miru v Veliki Britaniji in Nemčiji financiral nemški Volkswagen. Nekatere druge raziskave pa so financirale multinacionalke.

2. Glavna področja britanskega raziskovanja policije

Ob pregledu literature lahko ugotovimo, da razlikujemo pet vrst raziskovanja policije v Veliki Britaniji:

1. študije policijske organizacije,
2. študije policije in upoštevanja človekovih pravic,
3. študije policijskega dela in oblikovanja odklonskosti,
4. študije odnosov med policijo in javnostjo in
5. študije politike izvajanja policijskega dela.

Shopland in Hobbs (po Reinerju, 1992/b) delita študije v tri skupine:

1. sociološke študije, ki obravnavajo kulturo policije ter policistk in policistov,
2. študije upravljanja policije in
3. širše pravne in zgodovinske analize.

Seveda pri predstavljanju tujih raziskav ne smemo pozabiti tudi na nekatera prizadevanja slovenskih avtorjev. Do sedaj se ne moremo pohvaliti z načrtnim in poglobljenim proučevanjem policije pri nas, vendar pa ne smemo

mimo nekaterih del slovenskih strokovnjakov, ki so bistveno prispevali k osvetlitvi nekaterih problemov v zvezi s policijo in policisti. Policijo so proučevali z nadzorstvenega in kriminološkega zornega kota (Pečar, Brinc), s psihološkega (Umek, Seličeva, Pagon, Maver, Meško) in z organizacijskega vidika (Pagon, Lobnikar), z vidika odnosov policije in javnosti (Pečar, Skalar), z vidika problemov v zvezi s kadetsko šolo (Skalar, Pagon, Umek, Meško) ter izpopoljevanj in usposabljanj v policiji (Djurić, Meško). Pri tem pa ne gre pozabiti tudi na dela Pavla čelika.

3. Proučevanje policistov in policije

V Veliki Britaniji so v raziskavah o policiji najpogostejša naslednja vprašanja: Komu ali čemu služi policija? Kdo so policisti? Kaj policisti mislijo? Ali se izvajanje policijskega dela razlikuje od določil zakonov? Ali so policisti poštene? Kako policiste vodijo in nadzirajo? Kako je policija prišla do sedanjega položaja?

Kaj delajo policisti?

Obstoj policije in opravljanje policijskih nalog je bilo dolgo časa samo po sebi umevno in nekaj, kar ni bilo treba proučevati in analizirati. Zato si zgodnji raziskovalci niso zastavljali vprašanj o tem, čemu je policija namenjena, kakšna je njena vloga v družbi in komu služi. Kasneje pa so se pojavila vprašanja v zvezi z usposobljenostjo, opremljenostjo in pravico (pooblastili) policistov uporabljati silo. Kakšna je vloga oz. funkcija policije in kaj policisti delajo, so prevladujoča vprašanja, na katere so raziskovalci iskali odgovore (Reiner, 1992).

Pri tem raziskovanju so zbirali podatke s klici na policijske postaje, neposredno so opazovali policiste pri delu in izvajali pregledne študije pričakovanj iz zahtev javnosti do policije. Ugotovitve kažejo, da je policija t.i. skrita socialna služba, saj skoraj dve tretjini časa porabi za dejavnosti, ki niso povezane z zatiranjem kriminalitete, kar naj bi po zdravem razumu bila pglavitna dejavnost policije.

Kdo so policisti?

Policisti ne izhajajo enakomerno iz vseh družbenih slojev. V začetku raziskovanj niso posebej zbirali demografskih podatkov o policistih. Kasneje so nekatere študije posredovale tovrstne podatke v okviru drugih, večjih raziskav (v katere so bili vključeni tudi policisti kot proučevane osebe). Raziskovanja naj bi odgovorila na vprašanja: Kakšni ljudje so policisti oz. kakšen je njihov socialni izvor? Kako reprezentativni so policisti iz raziskovanega vzorca za celotno skupino policistov?

Prvo vprašanje je bilo zanimivo zaradi domneve, da so izhodiščna usmeritev posameznikov in njihove izkušnje pomemben dejavnik za kasnejša stališča in vedenje pri opravljanju policijskega dela. Vse to se nanaša na samo-

selekcijo za opravljanje policijskega dela. Drugo vprašanje, o socialni reprezentativnosti policistov, se nanaša na različne vloge v policijski organizaciji kot tudi na ukvarjanje z različnimi družbenimi skupinami.

Etnična pripadnost, spol, izobrazba, pripadnost določenemu družbenemu sloju, so razlogi za protislovja v izhodiščih za izvajanje policijskega dela. Do tedaj so pri novih policistih le redko ugotavljali pripadnost družbenemu sloju. Nekaj raziskav govori o socialnem izvoru policistov. Policisti ne izhajajo iz vseh družbenih slojev. Najmanj jih je iz zgornjega in najnižjega družbenega sloja. Večina policistov izhaja iz delavskih družin ali iz nižjega srednjega sloja. V Veliki Britaniji izvira iz teh slojev družbe tudi približno 60 odstotkov policijskih šefov. Na splošno gledano so policisti iz vseh družbenih slojev, vendar porazdelitev ni enakomerna (Reiner, 1992/a, s.401).

Razlogi za vstop v policijo so v notranji (intrinzični) motivaciji, bolj kot pa iskanje socialne varnosti, ki jo nudi ta poklic (Judge, 1972). Rast nezaposlenosti in različne spremembe na trgu delovne sile vplivajo tudi na motivacijo za zaposlovanje v policiji.

V zadnjem desetletju raziskujejo reprezentativnost in neenakomerno porazdeljenost policistov glede na spol, raso in etnično pripadnost. Raziskave, ki so vključevale črne policiste, so opozorile na razisem v policijskih enotah z vidika t.i. policijske kantinske kulture⁶ (Fielding, 1994) in na težave pri napredovanju ter na sovražnost črnega dela prebivalstva. Posebne študije so bile namenjene tudi ugotavljanju zaposlovanja visoko izobraženih v policiji. Spolna diskriminacija pa je bila v Veliki Britaniji ugotovljena kljub zakonu iz leta 1975, ki določa enake možnosti zaposlovanja žensk in moških (Rainer, 1992/a, 1992/b) na več področjih. To pa je povzročilo tudi raziskovanje problemov v zvezi z ženskami v policiji in domnevno diskriminacijo policistk, ki je bila potrjena.

Kakšni so policisti in kako "mislijo"?

"Policijska osebnost" ali ustrežnejše domnevna tipična osebnost policista je naslednji problem, s katerim se je ukvarjala vrsta raziskovalcev. Tako kot v ZDA so tudi v Veliki Britaniji ugotavljali značilnosti policijske kulture in z njo povezane discipline, prenosa modela discipliniranja in reproduciranja avtoritarnosti. Domneva je bila, da takšno delo privlači avtoritarne osebnosti oz. osebe z avtoritarnimi nagnjenji. Do leta 1980 je večina raziskav kazala na to, da policisti niso niti družbeno niti psihološko drugačni od večine ljudi, čeprav so socializirani v kulturo, ki ima avtoritarne značilnosti. Po letu 1980 se je v Veliki Britaniji pojavilo vprašanje o avtoritarnih in konzervativnih zna-

⁶Izraz "policijska kantinska kultura" vsebuje tipičnost glede izrazite maskulinnosti, grobosti, agresivnosti, predsodkov, rasne diskriminacije, dominantnosti, izoliranosti in poklicne solidarnosti. Kantinska kultura naj bi bila posledica druženja v kantinah, kjer med policisti poteka neformalna komunikacija in izmenjava izkušenj, stališč, vrednot. To je kraj vzdrževanja norm policijske subkulture. Značilna je predvsem za zahodne policije. V Sloveniji takšnih klubov - kantin pravzaprav ni.

čilnostih policistov, čeprav je njihovo osnovno usposabljanje imelo t.i. učinek liberalizacije. Stališča policistov so bila v precejšnji meri negativna, predvsem do pripadnikov drugih ras, razen bele. Ugotovili so, da policisti niso bolj avtoritarni od povprečja v družbi nasploh. Znano pa je, da bolj liberalni pogledi na svet, ki so posledica usposabljanja, izginejo z izkušnjami pri delu in pride do spremembe v smeri vse večje avtoritarnosti (Reiner, 1992/a, s.467-468).

Za odgovor na to vprašanje so bile zasnovane raziskave o policijski kulturi⁷. V predhodnih raziskavah so ugotovili, da ni posebnih razlik v psihičnih lastnostih med policisti in drugimi državljani. Temeljni koncept za tovrstno raziskovanje je bilo ugotavljanje značilnosti t.i. delovne osebnosti (Skolnick, 1975), ki je rezultat kombiniranih značilnosti (sumničavost, avtoritarnost, notranja solidarnost, konzervativizem). Te se kažejo v različnih socialnih okoliščinah (interakcijah) in vplivajo na razvoj načina gledanja nase in na svet. To so spoznavne leče, skozi katere policisti gledajo različne situacije in dogodke.

Izraz policijska kultura se je zdel bolj primeren za označevanje tega, kar Skolnick poimenuje z izrazom delovna osebnost in kar ima, bolj kot ne, individualni prizvok. Policijska kultura je bila proučevana z različnimi metodami, podobno sliko med njo in Skolnickovo delovno osebnostjo pa so dala opazovanja in intervjuji (Graef, 1989).

Britanske raziskave potrjujejo Skolnickovo (1975) domnevo o sumničavosti pri policistih, družbeni osamitvi, notranji solidarnosti in konzervativizmu. Podobnost policijskega delovnega okolja povsod po svetu je najverjetneje razlog za podobne ugotovitve. Ne glede na zgodovinske in zemljepisne razlike je glede avtoritete in nepredvidljive nevarnosti vsem policistom skupno: predstavljanje in izvajanje avtoritete ter relativna težavnost pri napovedovanju konfliktov pri delu. Novejše raziskave pa tudi poudarjajo pomen zavedanja in vpliva policijske kulture. Do solidarnosti prihaja na različnih ravneh, tudi kar zadeva specializacijo, hierarhijo znotraj policije. Pomembna je tudi ugotovitev o delitvi na ulične policiste in policiste upravljalce, na praktične profesionalce in profesionalce managerje (Reiner, 1992/a, s.466).

Angleška študija amsterdamske policije ugotavlja solidarnost in skrivnostnost, ki označujeta poklicno kulturo ne samo v odnosu do zunanjega sveta, temveč tudi znotraj policije. Obstaja globoka dihotomija med vrednotami, slogom dela, čustveno senzibilnostjo nižjih in višje rangiranih policistov. (Punch, 1985, s.247). Reinerjeva študija o policijskih vodilnih kaže tudi na razlike med njimi in navadnimi policisti. študije policijske kulture poudarjajo osrednji pomen zatiranja kriminalitete kot resničnega in pravega dela, pri čemer je policijsko socialno delo nezaželeno in vredno posmeha (Reiner, 1985, s.113).

Ugotovili so tudi notranjo solidarnost v različnih skupinah znotraj policije,

⁷V začetku raziskovanja je bil v rabi pogostejše pojem policijska osebnost (a police personality), sledil je termin delovna osebnost policistov (a working personality). Kasneje so (Reiner) pričeli uporabljati termin policijska kultura (a police culture), ki vsebuje enake značilnosti kot predhodno predstavljena (protislovna) policijska osebnost in delovna osebnost.

npr. med uniformiranimi policisti in kriminalisti in obojestransko rivalstvo med enim in drugimi. Raziskave so potrdile tudi sumničavost policistov in njihovo izločenost iz družbe, kot smo to že omenili. Policisti razlikujejo ljudi glede na to, kdo jih spoštuje in koga oni spuščajo in koga ne. Tako govorimo o policijski klienteli, kot npr. žrtvah, osumljencih in drugih strankah. Obstajajo pa tudi skupine, ki ogrožajo policiste. To so različni protipolicijski dobrohotneži, politiki, ki spreminjajo zakonodajo, izzivalci, kot so npr. pravniki, socialni delavci ali zdravniki, ki imajo poklicne možnosti predrsti v ozadje policijskega dela. Več avtorjev poudarja, kako je "zemljevid družbe" oblikovan pri policistih glede na možnost potencialnega ogrožanja policistov. To povzroča kategorizacijo ljudi, krajev in problemov. Kljub temu, da policija kategorizira tiste skupine, ki povzročajo skrbi, so enaki (glede na zunanje znake, značilnosti in nevarnost) glede na prostor in družbeno strukturo, tako da imamo lahko policijsko kulturo za sredstvo procesa reprodukcije moči (oblasti) (v Reiner, 1992/a, s.467, Shearing 1981; Jefferson, Walklate 1988; Jefferson 1988). Ta kritika izhaja iz konzervativizma, ki je vsebovan in proučevan v večini študij o policiji. Raziskovalcem v Veliki Britaniji ni bilo dovoljeno, da bi ugotavljali neposredno politično prepričanje angleških policistov, kljub domnevi, da je njihova usmerjenost konzervativna. Določena znamenja konzervativizma so pritegnila posebno pozornost. To sta seksizem in rasizem, ki sta predmet proučevanja v nekaterih raziskavah. Poskusi "zdravljenja" takšnih problemov so bili osrednji problem razvoja usposabljanj in razprav o tem, kako dejavniki policijske kulture vplivajo na diskriminatorno policijsko prakso.

Policijsko kulturo, po Skolnicku (1966), določa tudi stalni "pritisk" v zvezi z delovno uspešnostjo, ki se kaže v številu ukrepov, oz. izvajanj zakonodaje. Angleške študije sicer potrjujejo to hipotezo, vendar ne kot notranjo motivacijo, ampak kot prizadevanje za boljše rezultate zaradi zunanjih pritiskov. Izhajajoč iz angleške policijske kulture, je boj proti kriminaliteti oboje - je vreden prizadevanj in nudi zadovoljstvo ob uspehu. Pri novincih je opaziti večjo usmerjenost v dosledno izvajanje zakonodaje in višjo stopnjo normativnosti pri opravljanju policijskega dela. Večina kandidatov se zaposli v policiji zaradi notranjih (intrinzičnih) motivov za boj proti kriminaliteti, kar tudi med policisti šteje za pravo policijsko delo. Druge policijske dejavnosti pa imajo na ravni neformalnega kodeksa nižji pomen. Vrednote v zvezi z bojem proti kriminaliteti so okrepljene še z neformalnimi vplivi in procesom socializacije v (sub)kulturno poklicno okolje. Toda reforme v zadnjih desetletjih v formalnem usposabljanju so bile usmerjene bolj v skupnost usmerjeno policijsko delo (prav tam, s.468).

Kako izobraževanje in usposabljanje oblikuje policiste?

Izbira ustreznega usposabljanja za policiste in vpliv le-tega na kasnejše delo je prav tako predmet nekaterih raziskav. V Veliki Britaniji so se spremembe oz. kritike pričele v osemdesetih letih, ko je Lord Scarman ocenjeval

policijsko delo in ugotovil, da mora biti usposabljanje policistov v skladu s politiko opravljanja policijskega dela. V času usposabljanja se prične socializacija s policijo, tako formalna kot tudi neformalna. Rezultati procesa neformalne socializacije s poklicno kulturo se razlikujejo od formalnega usposabljanja in od začetnega idealizma policistov. Razkorak med formalnimi prizadevanji in neformalnimi vplivi pogojuje tudi učinke policijskega dela in morebitno odklonkost.

Kaj javnost misli o policistih?

Sestavni del javnomnenjskih raziskav je zbiranje podatkov o stališčih do policije. Intervjuji s policisti so pokazali, da se sami slabše vrednotijo kot jih vrednoti javno mnenje. Pri ugotavljanju stališč o policiji je pomembno, ali sprašujemo po splošnih ali specifičnih stališčih do policije. Splošna stališča so bolj pozitivna kot specifična. Zaskrbljenost o sprejetosti policije v javnosti in zaupanje vanjo ugotavljajo s preglednimi študijami, ki merijo občutke ogroženosti in viktimizacijo ljudi.

Proučevanje stališč do policije lahko razvrstimo v tri skupine: ocenjevanje splošnih stališč do policije, ocenjevanje želja in prioritet pri policijskem delu in ocenjevanje izpraševančevih neposrednih izkušenj s policijo. Splošna stališča o policiji ugotavljajo najpogosteje z vprašanjem, ali policisti opravljajo svoje delo dobro. Ugotovljeno je bilo, da je splošno stališče do policije negativnejše pri mladih, moških, živečih v mestnih središčih, nezaposlenih in ekonomsko marginaliziranih (Reiner, 1992/a, s.472).

Pregledne študije dajejo podatke o ocenjevanju prednostnih nalog pri policijskem delu. Zbirajo podatke o tem, s katerimi problemi bi se policisti morali ukvarjati in rangirajo predstavljene probleme. Med splošnimi stališči in pričakovanji glede prioritete policijskih opravil obstaja neskladje. Neuresničljivo, nesprejemljivo in nedosegljivo bi bilo, če bi odločanje o politiki policijskega dela bilo omejeno le na stališča in odločanje o prednostnih nalogah s strani javnosti.

Pregledne študije o kriminaliteti dajejo tudi podatke o stikih državljanov s policijo in so pomemben vir informacij o zadovoljstvu s delom policije. Angleška pregledna študija o kriminaliteti odkriva: da je približno polovica prebivalstva imela stike s policijo v tekočem letu, tri četrtnine jih je bilo zaradi pobud državljanov; vzroki za stike so na različnih območjih različni (od reševanja socialnih problemov pa do zatiranja kriminalitete); vrste stikov se razlikujejo glede na udeleženo delov populacije. Več klicev policiji opravijo delavci, mladi, moški in belci, manj pa črnci, ženske in starejši; konfliktni stiki, pogojeni s policijskim delom, so odvisni od številnih dejavnikov. Mladi, moški, stanujoči v urbanih naseljih, marginalizirani so pogosteje ustavljeni in kontrolirani, izpraševani in prijati. Ljudje s takšnimi značilnostmi tudi pogosteje kličejo policijo; prijavljanje policiji se razlikuje glede na čas in kraj in tudi intenzivnost policijskega dela se razlikuje glede na isti merili; večina ljudi, ki išče stike s policijo in prijavlja kazniva dejanja, je manj zadovoljna s policij-

skimi uslugami oz. njeno odzivnostjo. Zadovoljstvo z odzivnostjo policije se razlikuje tudi glede na etnično pripadnost in kraj bivanja (najmanj zadovoljstva je v mestnih središčih); skupine, ki jih policija ne zadovolji v njihovih pričakovanjih, so tudi jasno bolj odkrito sovražne kot druge skupine v študijah o kriminaliteti.

Ali se opravljanje policijskega dela razlikuje od zakonskih določil?

Glavni problemi, ki se navezujejo na to poglavje so: upoštevanje človekovih pravic in svoboščin, odgovornost policije, policijska pooblastila, kršitev in prekoračitev pooblastil. Pomembno in večkrat obravnavano področje, ki sodi v to poglavje, je policijska subkultura. Študije policijske subkulture obravnavajo predvsem probleme v zvezi s policisti in njihovim delom, predvsem tiste, ki posegajo v pravice in svoboščine drugih ljudi in takšne, ki pomenijo kršitve delovnega reda in pravil.

Ali so policisti pošteni?

Policijska diskrecija je bilo eno izmed prvih izhodišč za proučevanje policije v Veliki Britaniji in v Združenih državah Amerike. Diskrecija pri opravljanju policijskih nalog seveda obsega diferenciacijo različnih skupin in različno obravnavanje. Diferenciacija lahko preraste v diskriminacijo, kar pomeni neenako obravnavo, ki ni z zakonom določena. Odnos skupin, ki očitajo policiji diskriminacijo, je vsekakor bolj negativen, kot tistih, ki tega policiji ne očitajo.

Na tem mestu se pojavljata tudi vprašanji: Ali policisti različno obravnavajo različne družbene skupine? Ali diferenciacija pomeni tudi diskriminacijo? Obstajajo številni dokazi, da je večja verjetnost obravnavanja, da bodo policisti ustavili, kontrolirali posameznika, ki je mlad, moški, nezaposlen, neurejen idr. (Bennett, 1979). Obravnavanje žensk se kaže skozi dva nasprotujoča si pola. Na eni strani je to obravnavanje v skladu s podobo gospe, ki jo obravnavajo na gentlemanski način. Na drugi strani pa je podoba "kurbe" (whore image), ki pa ni deležna pozornosti in je obravnavana brezosebno in s prezirom.

Obravnavanje različnih družbenih skupin, ko so njihovi pripadniki žrtve, je tudi zelo podobno. Kamen spotike je bil v osemdesetih v Veliki Britaniji problem enakega obravnavanja vseh rasnih skupin. Ugotavljali so, ali je rasizem navzoč v policiji, ali so napeti medrasni odnosi posledica neprijetnih izkušenj pri delu in iskali vzroke policijskega rasizma (rasizma v policiji) (Reiner, 1992/a, s.478). To prizadevanje ni rodilo posebnih uspehov, saj z metodološko ustreznim pristopom ni bilo mogoče ugotoviti dejanskega stanja. Opazovanje je pokazalo, da ni posebnih razlik v obravnavanju različnih "vrst" ljudi.

Ugotovili so tudi, da so policisti prej tisti, ki reproducirajo družbeno neena-

kost, kot pa jo ustvarjajo, čeprav njihovi predsodki dodatno krepijo neenakost. Policijsko delo so ocenjevale različne družbene skupine. Pri tem je bilo ugotovljeno soglasje glede pojma dobrega policijskega dela ob upoštevanju različnih izkušenj žrtev, strank in osumljencev (prav tam, s.479). Obstajajo pa razlike v ocenah reševanja določenih problemov na različnih ravneh oz. v različnih okoljih. To je razumljivo, saj nekaj, kar je za eno skupino v nekem okolju motnja, za drugo skupino v drugem okolju mogoče sploh ni problem. Tako je tudi učinkovitost policijskega dela lahko različno ocenjena.

Kako učinkovita je policija?

Ena izmed zmot o najpomembnejši vlogi policije na področju preprečevanja in zatiranja kriminalitete vodi pogosto v nezadovoljstvo ljudi z učinkovitostjo policije. Ljudje, ki pričakujejo od policistov, da bodo zelo uspešni pri preiskovanju kriminalitete, so pogosto razočarani in kaj kmalu izražajo tipično negativna stališča do policistov. Policija namreč okoli tri četrtine delovnega časa nameni drugim dejavnostim, kot so vzdrževanje javnega reda in miru ter različne druge uslužnostne dejavnosti, ne smemo pa tudi pozabiti na administrativno delo, ki ga pri opravljanju policijskega dela ni malo. Predstavljanje kriminalitete v javnih medijih in impliciranje neuspešnosti policije povzročata nezadovoljstvo glede njene učinkovitosti.

Reiner (1992/a, s.481) ugotavlja, da je prikazovanje nizkih osebnih dohodkov kot glavnega problema oz. vzroka za neuspešnost in nemotiviranost policistov, lahko problematično. Takšno prikazovanje problematike lahko vodi do t.i. biano čeka za opravljanje policijskega dela.

Različni programi za povečanje učinkovitosti policijskega dela so se pokazali do določene mere kot dobri, vendar pa je opaziti tudi negativne stranske učinke takšnih prizadevanj. Tako so poskušali z različnimi oblikami patroliranja in z v skupnost usmerjenim policijskim delom. Sem sodijo tudi programi kot sta sosedska straža in opravljanje policijskega dela v soseski. Problem vseh prizadevanj se je pokazal v izvajanju programov in težavah z izvajanjem načrta. Učinkovitost policije ostaja še zmerom predmet žgoče razprave. Vsekakor pa jo je treba obravnavati skupaj z upravljanjem policije in odgovornostjo policije za javno varnost (Reiner, prav tam).

Kdo in kako upravlja in nadzira policijo?

Komu je policija odgovorna za svoje delo, je predmet razprave v tem poglavju. Angleži govorijo o dveh vrstah odgovornosti policije. Prvo imenujejo responsibility, ki bi jo lahko imenovali odgovornost ljudem na splošno, in drugo accountability, ki je odgovornost policije vladi. Odgovornost policije je problem razprav predvsem v deželah, kjer razglašajo t.i. policistovo neodvisnost in kjer vlada tradicionalna sumničavost do političnega nadzorstva v policiji (beri vmešavanja politike v policijsko delo), policijsko organizacijo pa spremenijo v popolnoma zaprto in nedostopno za nadzor javnosti. Takšne probleme so imeli v Veliki Britaniji in Kanadi, pa verjetno še kje drugje po

svetu. Teoretiki sicer ne zanikajo, da so odločitve o policijskem delu politične narave, vendar so si v tem primeru zastavljali vprašanje, kdo odloča in zakaj prihaja do odločitev v senci (Reiner, 1992/a, s.485).

Odgovornost policistov za opravljanje policijskega dela pa ni pomembno samo na relacijah policija-vlada, policija-javnost, temveč tudi v policijski hierarhiji. Pri tem ima pomembno vlogo sistem za pritožbe in notranja odgovornost policistov policijskim menedžerjem.

V literaturi, ki govori o institucijskem položaju policije v državi, ima pionirsko mesto Marshal (1965), ki je razblinil prepričanje o policistovi neodvisnosti. Veliko delo s tega področja so opravili tudi Lustgarten (1986), Jefferson in Grimshaw (1984) ter drugi. Skupna ugotovitev vseh je bila, da demokratične spremembe ne vodijo nujno tudi do demokratičnega opravljanja policijskega dela. Spremembe v policijskem delu so, po njihovem, bolj v zvezi z uresničevanjem tistega, kar imenujemo načela pravice kot temelj za odločanje (avtorji se zavzemajo za socialistična načela pravice). Reiner (1985) je ugotavljal, ali je neodvisnost policistov znotraj policijske hierarhije pozitivna, produktivna in meni, da takšna prizadevanja vodijo v določenih okoliščinah prej k nasprotnemu kot pa k večji učinkovitosti in organiziranosti (Bailey, 1983; Reiner, 1992/a, s.485).

Sistem za obravnavanje pritožb zoper policiste je tudi predmet razprave, predvsem z vidika neodvisnega preiskovanja in obsojanja kršitev in kršiteljev. Reiner (1992/a in 1992/b) govori o angleških izkušnjah pri reševanju problemov v zvezi z obravnavo pritožb zoper policiste in o ustanovitvi organa za pritožbe zoper policiste. Ta organ ima pooblastila, da nadzira preiskovanje hujših primerov pritožb zoper policiste. Prav tako je bila navzoča ideja o posvetovalnih komitejih, ki bi jih sestavljali predstavniki policije in skupnosti. Kljub nekaterim prizadevanjem, je javnost večinoma nezadovoljna zaradi (ne)ukrepanja zoper policiste, ki kršijo pooblastila in druge predpise. Črna skrinjica raziskovanja v policiji je še vedno proučevanje kulture in prakse policistov, predvsem menedžerjev in vodilnih v policijski hierarhiji. V zvezi s tem se takoj pojavijo številna vprašanja in domneve o notranjem nadzorstvu v policijski organizaciji. Opravljenih je bilo nekaj študij, ki so obravnavale vpliv nadzorovanja in predvsem možnosti nadzorovanja policijskega dela. Papirna vojna in preobremenjenost z birokratizacijo na vodstvenih položajih v policiji onemogočata kakovostno nadzorovanje policijske prakse (Reiner, 1992/a, s.486).

Currie je leta 1986 (po Reinerju, 1992) izvedla študijo o demografskih značilnostih in obremenjenosti z delom vodilne strukture v škotski policiji. Druga študija (Grimshaw, Jefferson, 1984) pa se je ukvarjala z načrtovanjem policijskega dela v večjih policijskih enotah. Ta študija je pokazala, da se politika policijskega dela razlikuje glede na različne probleme. Direktivnost z vrha se je pokazala predvsem pri nabavi materialnih sredstev, opreme. Na področju opravljanja policijskega dela in izvajanja zakonodaje pa je bila ugotovljena skladnost z zakonskimi predpisi in podpiranje ustaljene prakse. Po-

membna vloga najnižjih v policijski hierarhiji (policistov) je tudi posledica prelaganja dela nanje s strani odgovornih, policijske elite, ki drugače vidi policijsko delo kot tisti, ki ga izvajajo. Jefferson in Grimshaw (1987) pripisujeta najnižjim v policijski hierarhiji "zdravorazumsko izvajanje", kar je njihova specifična značilnost, ki določa svojevrstno avtonomijo policistov in delitev policistov na policiste in policiste menedžerje.

Reinerjeva raziskava, ki je obravnavala vodilne osebe v angleški policiji, je pokazala, da večina vodilnih izvira iz delavskega razreda, za njihove družine pa je značilna večja mobilnost. Njihova politična usmerjenost je manj lokalna in bolj se usmerjajo v interese notranjega ministrstva kot lokalnih skupnosti. Kariere teh policistov so se pričele drugače kot pri drugih in zato so postali člani kohezivne skupine policijske elite (Reiner, 1992/a, s.487).

Kaj je pripeljalo policijo v sedANJI položaj?

V tem kontekstu so predstavljene študije (zgodovinskega) razvoja policije, vpliva družbenih razmer na spremembe v vlogi policije v družbi, vpliv ideologij in teorij na razvoj policijske stroke in prakse. Pomembna je tudi vloga izmenjave izkušenj in različnih poskusov za večjo učinkovitost pri opravljanju policijskega dela. V tem smislu imajo pomembno vlogo izkušnje iz preteklosti in praksa v sedanjem času. Oboje naj bi vodilo v kakovostnejše delo v prihodnosti.

V naslednjem prikazu predstavljamo tudi model za proučevanje kulture policistov (po Reinerju, 1992/a in 1992/b).

Prikaz št. 1: Najpogostejša vprašanja pri proučevanju poklicne kulture policistov.

4. Sklepne misli

Delovno področje policistov obsega širok spekter dejavnosti. Na vprašanje o tem, kaj delajo policisti, ni mogoče dati univerzalnega odgovora, saj se znotraj poklicne skupine policistov srečamo s policisti opazovalci, policisti prometniki, policisti na mejnih prehodih, policisti, ki varujejo objekte in politične predstavnike, policisti, ki se ukvarjajo z mladoletnimi prestopniki, policisti, ki se ukvarjajo s krvnimi delikti idr. še in še bi bilo mogoče naštevati in ugotovili bi, da je delovnih področij veliko in da so pričakovane lastnosti, sposobnosti in spretnosti lahko zelo raznolike. O socialnem poreklu so ugotovitve dokaj enotne, saj kažejo, da policisti izhajajo iz delavskega in srednjega sloja družbe. Zato obstaja domneva o avtoritarnosti policistov, ki je obenem tudi najbolj izražena v teh delih družbe. Raziskave ne potrjujejo bistveno bolj izražene avtoritarnosti pri policistih kot pri povprečnih pripadnikih delavskega razreda. Domneve o t.i. policijski osebnosti so prav tako vprašljive. Poleg avtoritarnosti pripisujejo nekateri avtorji policistom neprestano sumničenje, cinizem, konzervativnost, konvencionalnost, rigidnost, notranjo solidarnost in izoliranost iz družbe. Seveda se tukaj pojavljajo vprašanja o tem, ali se takšne lastnosti kažejo samo pri opravljanju policijskega dela ali so policisti takšni nasploh. Vpliv izobraževanja in usposabljanja je pomemben dejavnik, saj je bilo ugotovljeno, da čim večje so razlike med izpopolnjevanjem in ustaljeno prakso, tem večji je prepad med formalnimi pričakovanji in normami policijske subkulture. Ugotovljeno je bilo tudi, da se vpliv stališč, pridobljenih v času šolanja, zmanjša po izkušnjah v praksi. Stališča in odnos javnosti do policije in obratno se kažejo v vzajemnem delovanju. Bolj ko je javno mnenje naklonjeno policistom, manj je konfliktov in stopnja "skrivanja policistov za modro zaveso" je nizka. Pooblastila omogočajo policistom posegati v zasebnost ljudi, opravljati preiskave, pregledovati ljudi, ustavljati vozila, nadzirati idr. Obravnavanje osumljencev kaznivih dejanj, prijavljanje storilcev prekrškov, delo z žrtvami in prijavitelji kaznivih dejanj zahteva od policistov ustrezno usposobljenost, saj jim v primeru nestrokovnosti/neprofesionalnosti upravičeno očitajo tudi diskriminacijo. Poseben problem so: učinkovitost policije, vpliv na kriminaliteto, predvsem pa občutki varnosti oz. ogroženosti pri državljanih. Upravljanje in nadziranje policije je pomembno področje, saj je od tega odvisna praksa neposrednih izvajalcev policijskega dela.

Podobna vprašanja kot za policiste, si lahko zastavimo tudi za iskanje odgovorov o socialnih pedagogih in njihovem delu. Pomembno je vedeti, katere raziskave so bile na tem področju opravljene, kakšne rezultate so pokazale in kako so bili ti rezultati sprejeti in upoštevani v praksi. Ob tem je tudi dobro vedeti, kdo so ljudje, ki se odločajo za takšen poklic in ki takšno delo tudi opravljajo. Vprašanje, zakaj socialni pedagogi in kaj naj delajo, je tudi pomembno, saj ima javnost dokaj nejasno predstavo o vlogi (socialnih) pedagogov. Kakšne so značilnosti posameznikov, ki opravljajo takšno delo, je zelo

pomembno vprašanje, saj za delo z ljudmi, še posebno z rizičnimi skupinami, ni primeren vsakdo.

5. Literatura

Ainsworth, P.B. (1995), *Psychology and Policing in a Changing World*. Chichester: John Willey and Sons.

Banton, M. (1964), *The Policeman in the Community*. London: Tavistock Publications.

Bennett, T. (1979). The Social Distribution of Criminal Labels. *British Journal of Criminology*, s.19-28.

Fielding, N. (1994), Cop Canteen Culture. V: Newburn, T., Stanko, E. A (ur.): *Men, Masculinities and Crime, Just Boys Doing Business?* London, New York: Routledge.

Grabosky, P.N. (1996), Unintended Consequences of Crime Prevention. V: Homel, R. (ur.): *The Politics and Practice of Situational Crime Prevention*. Melbourne: Monsey.

Graef, R. (1989), *Talking Blues: The Police in their Own Words*. London: Fontana. Hain, P., Humpry, D., Rose-Smith, B. (1979). *Policing the Police, Volume 1.*, London: Platform books, John Calder.

Jefferson, T., Grimshaw, R. (1984), *Controlling the Constable, Police Accountability in England and Wales.*, Chishester: Frederickk Muller/The Cobden Trust.

Judge, A. (1972), *A Man Apart*. London: Barker.

Jupp, V. (1995), *Methods of Criminological Research.* London: Routledge.

Reiner, R. (1995), The Case of the Prosecution: police suspects and the construction of criminality. V: *Contemporary Issues in Criminology*. Cardiff: University of Wales Press.

Reiner, (1985), The Police and Race Relations. V: J. Baxter in L. Kofman (ur.): *Police: The Constitution and the Community*. London: Professional Books.

Reiner, R. (1992), Police Research in the United Kingdom: A Critical review. V: Tonry, M. in Morris, N (ur.): *Modern Policing*, Chicago: University of Chicago Press.

Reiner, R. (1992), *The Politics of the Police*. New York, London: Harvester Whetsheaf.

Reiner, R. (1994), Policing and the Police. V: *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford: Clarendon Press.

Skolnick, J.H. (1966), *Justice without Trial*. New York: Wiley.

Skolnick, J.H. (1975), Why Police Behave the Way They Do? V: Skolnick, J.H. in Gray, T.C. (ur.): *Police in America*. Boston: Little, Brown and Co.